

Таємниця козацької шаблі (скорочено)

Зірка Мензатюк

Зірка Мензатюк

Повість "Таємниця козацької шаблі"

Стислий переказ по розділам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Розділ 1. В якому з'являється Машка

Машка – не вельми гарна, хоча вважає себе красунею. У неї великі, ясні кришталеві очі, які вночі пронизують темряву. Машка давно вже не першої молодості, підстаркувата. Її не завадило б пофарбувати взаді вона має облізлу наклейку з собакою, бо першим власником був професор, великий любитель псів. Машка – звичайний автомобіль-легковичок вітчизняного виробництва. Хоча ні, не такий уже й звичайний. Часом з Машкою траплялися дивні речі.

Мама з татом оглядали машину, яку щойно придбали. Машина була брудна. Мама з татом і Наталочка мили її. Наклейку залишили. Мамі не дуже подобалася червона, облізла машина. Але тато вважав, що червоний колір видно здалеку, тому безпечно їхати. До того ж цей відтінок називається "корида". В машині не було кондиціонера, радіо – несправне, хоч ходова частина, на думку батька, була чудова. Він бадьоро вдарив ногою по колесу, ковпак відпав і покотився геть.

Вирішили прокататися. Повела мама, бо недавно закінчила курси водіїв. Тата посадили ззаду. Саме мама дала машині ім'я Машка.

Назад до будинку батьки під'їхали пересварені й набурмосені, а Наталочка мала гулю, бо мама невдало затормозила.

Біля під'їзду стояв татів приятель пан Богдан, історик, мандрівник, цікавий чоловік. Він заусміхався, що пани Руснаки купили авто. Сказав, що тепер, з машиною, зможуть врятувати одну дуже цінну старовинну річ, історичну реліквію, якій загрожує небезпека.

Розділ 2. У якому з'являється патріотично настроєний привид

У пановій Богдановій квартирі на Русанівці уподобав собі з'являтися один привид, дуже патріотично настроєний. Зазвичай то траплялося в дні національних свят чи після мітингів, бо привид любив обмінятися враженнями з паном Богданом. А це якось він завітав несподівано, украй розхвилюваний. Розмахував руками й вимагав найрішучіших дій, тому що дуже цінній реліквії загрозувала небезпека. Реліквія була загублена на старому бойовищі, можливо, в замку чи фортеці на заході України.

Наталочка ніколи не бачила фортеці чи замку і хотіла швидше рушати. Але мама

хотіла знати точну, конкретну адресу. Професор запросив до себе на зустріч з приви́дом.

Наступного дня мама причепурилася, тато вдягнув вишиванку, і всі подались Русанівку до пана Богдана.

У квартирі, у сутінках, з'явилося щось біле, з жовтими очима, що світилися. Це був кіт Мурлика. Раптом всі побачили приви́да, який закивав головою, закланявся. Він вочевидь був чемною людиною й передусім вітався. Привид показував і розмахував руками, хапався за голову, показував на кишені. Мама тішилася, що, може, знайдуть гроші. Тут привид скрутив дулю, а пан Богдан пояснив, що мова йде про коштовну річ, якою заволодів користолюбний чоловік. Усі закричали: шабля, булава, золотий кинджал. Привид затряс головою, скрутив одразу дві дулі і зник. З усього зрозуміло було, що була велика битва, на заході країни. Наталочка сказала, що це битва війська Хмельницького під Берестечком 1651 року. Усі погодились. Підрахували, що буде дев'ята п'ятниця після Великодня, роковини битви. З'їдуться люди з усіх усюд, може, хтось знатиме і про реліквію. Вирішили їхати в Берестечко.

*Стислий переказ по розділам, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу.*

Розділ 3. У якому з'являється елегантний незнайомець

Руснаки зібралися в мандрівку. Тато позичив у пана Богдана намет і карту автошляхів України, мама наготувала смакоти. За кермо сів тато.

Машка помчала так, що любо глянути. Обігнала вантажівку з трактором у кузові, комбайн і віз. Тато радів.

Обабіч дороги лежала широка долина річки Ірпінь, тато зупинився, і Наталочка назбирала собі квітів, а потім впала у воду. Наталочка перевдягалася в вишиванку, і рушили далі. Тато знову хвацько обганяв автомобілі: ту ж вантажівку з трактором у кузові, цементовоз і навіть шикарний "Мерседес", що саме зупинявся.

Часом край дороги бабусі в білих хустинках продавали огірочки, черешні, полуниці, свіже молоко. Мама купила стиглих, медових черешень, і тепер Наталочка сиділа на черешневих кісточках, мов принцеса на горошині. Їй подобалося їхати машиною, а мамі – дивитися на села, які минали.

Наталочка раділа, що сьогодні мила руки у Здвижі, Тетереві, побродила в річці Горинь за містечком Гощею, а в Ірпені ненароком скупалася, під Житомиром обідала, в Новограді-Волинському пила каву, а над Горинню підвечіркувала.

Тата заїхав на автозаправку, і Наталочка встала розім'ятися. За ними різко загальмував чорний джип із затемненими вікнами, з якого вийшов хлопець і також став проходжуватися, злегка накульгуючи. Він був елегантний і модний до неможливості, зачесаний так гладесенько, що волосся лежало, мов прилизане, тільки на маківці настовбурчувалося двома невеличкими горбочками. Він побачив Наталоччину вишиванку і сказав, що вона їде в Берестечко на завтрашні урочистості. Хлопець посміхався, що там поспівають "Ще не вмерла", покричать "Слава" й "Ганьба".

Звідкись хлопець знав, що Наталочка з батьками їде по реліквію, по шаблю, і знав про привида. Хлопець назвався Антипом. Він переконував, що в Берестечку вони нічого не знайдуть, бо там усе вже досліджено. Наталочка зникла. Схоже, хлопець казав правду. В Берестечку буде тлумовище. Антип сказав, що фортець і замків є багато: в Олеську, в Хусті, в Кам'янці-Подільському. Хлопець пропонував в одні фортеці їхати Руснакам, а в інші він поїде. Та він не знав Наталоччиної мами, яка, будучи близько Берестечка, захоче в ньому побувати, а не їхати в інше місце. Хлопець казав схитрувати: коли їхатиме Наталочка через Дубно, попросити батьків піти у тамтешній замок. Антип заговорив про дубенські підземні ходи, де можна знайти щось коштовне. А він тим часом поїде до Кам'янця-Подільського.

Діти попрощалися, і Наталочка побігла до машини. Дівчинка не побачила, як зникла усмішка Антипа, тонкі губи стислися, а в очах зблибли червонясті вогники.

Тато взяв собі качан кукурудзи, а кермувати вирішив однією рукою. Раптом з-за повороту вигулькнув автомобіль. Тато схопився за кермо обома, а качан затис у зубах. Водій зустрічного легковичка отетерів. Недавно він дивився фільм про страховисько з іншої планети. І ось воно їхало йому навстріч. Наталочка попросила зупинитися в Дубні, і мама легко погодилася.

Розділ 4. У якому плани несподівано міняються

Дубно виявилось чистим затишним містечком, яке Наталочці відразу припало до душі. Замок стояв у самісінькому центрі, доглянутий і напрочуд мирний. Його оточував широкий рів, над ровом були мури. Замковий двір дихав спокоєм і літом. Ним вешталися численні туристи.

Руснаки оглянули все. Виявилось, що всі коштовності вивіз російський цар Петро І. Наталочка спішила в підземелля, але там кожен закуток був старанно виметений та побілений, і скарбами ані пахло.

Наталочка питала про шаблю, але всі, до кого вона зверталася, лише знизували плечима. Все ж Руснаки обійшли прилеглі до замку вулички, а потім повернули до готелю. Шаблі не було.

З вікна готелю Наталя почула, як її кликали. Це був Антип. Дівчинка вискочила надвір, нічого не пояснивши мамі. Антип був супермодний і прилизаний і накульгував на ногу. Він сказав, що власник шаблі уже напивав покупця і навіть домовився про зустріч. Власник з Дубна, а покупець – із Кам'янця-Подільського. Зустріч, зі слів хлопця, мала відбутись або в Кам'янці на Турецькому мості, або під Дубном у Тараканівському форті. Дівчинка запитала, що ж робити Руснакам. Хлопець сказав дівчинці піти в Тараканівський форт без батьків, запам'ятати номер автомобіля ти людей, які не звернуть увагу на Наталочку, бо вона дитина. За розмовою не зогледілись, як дійшли до замку. Стали на містку перед в'їзною баштою, задивилися на старі пощерблені мури. Хлопець згадав про битву під Платою.

...Зранені козацькі полки відходили з-під Берестечка. Щохвили могли напасти поляки. Щоб їм завадити, щоб уберегти військо, яке відступало після нещасливої битви, полковник Іван Богун виставив під Платою заслону з шестисот козаків. Козаки стали

табором: оточили себе возами, скували їх залізними ланцюгами, обсипали земляним валом. Билися, як чорти (бо чорти хвацько б'ються, – лукаво підморгнув Антип). Багато їх полягло. На полі досі стоять кам'яні хрести.

Дівчинка слухала, мов заворожена. Чимало шабель знищено, тому що з них робили найкращі ножі, щоб колоти свиней. Наталочці таке не подобалося. Дівчинка сказала, що зробить усе потрібне.

Увечері вона довго не могла заснути. Думала про шаблю: чи та коштовна? Думала про Антипа, модного, розумного, упевненого в собі... Чимось він їй не подобався. Певно, занадто гордий. Знов і знов думала про Тараканівський форт, і її проймало передчуття біди.

А коли вже й заснула, їй приснився зажурений козак, шаблю якого не вберегла Наталочка.

Розділ 5. У якому ніхто не з'являється натомість Наталочка пропадає

Умовити батьків, щоб повернули до Тараканівського форту, виявилось складнішою справою, ніж гадалося. Тато подзвонив до пана Богдана, і той сказав, що вчора привид буквально шаленів, хапався за голову й крутив пальцем біля виска. Пан Богдан побоювався, що Руснаки зробили якусь дурницю або втраплять у халепу.

Батьки не погоджувалися на пропозицію дочки. Та, врешті, тато здався. За селом Тараканів вони з'їхали з траси на вузьку шосейку й опинилися в лісі. Дорога привела їх в тупик. Але Наталочка знала, що вони втрапили, куди слід. По один бік стелилося неозоре болото, по другий височіла обривиста круча, і по ній виляся стежечка, про яку говорив Антип. Дівчинка сказала, що форт на цій кручі. Круча була запаморочлива, там була галява, краєм якої виляся не то стежка, не то стара дорога. Але форту... не було. Довкола стояв тільки ліс. Наталочка розгублено ступила стежкою, минула пагорб і... побачила двоповерхові каземати, вбудовані у пагорб. Так ось який Тараканівський форт.

Уздовж казематів колись, певно, вела вулиця, а тепер тільки стежка ледь виднілася серед кропиви. Обабіч здіймалися грандіозні руїни.

Дівчинка оглянулася. Дорога, яка привела її у форт, пірнала під важке бетонне склепіння, в темний тунель, що мав вивести до внутрішнього двору. Ото туди їй і треба. Було страшно й... цікаво; зібравши всю свою рішучість, Наталочка ступила в пітьму. Далеко попереду видніло кружало світла. Вона згадала, що котресь із підземель тягнеться аж до замку в Дубні. Раптом у ніші, яку дівчинка щойно проминула, щось зойкнуло. Наталочка щодуху рвонула вперед і вискочила з тунелю й опинилася на такій же мертвій вулиці, серед напівзруйнованих казематів.

Наталочка тепер не знала, як вернутися до батьків. Вона не могла наважитися пройти ще раз моторошним тунелем. Вона рушила вулицею серед руїни. Чорніли порожні провали вікон, на карнизах і виступах стін повкорінювалися берізки. Враз Наталочка спинилася. Це ж те місце, де Антип казав заховатися: два вузькі входи в стіні, один біля одного. І тут вона почула голоси, зовсім близько: низький, басовитий і другий тонший. Розмовляли двоє чоловіків. Лишенько, прийшли власник шаблі і

покупець! Треба мерщій ховатися! Дівчинка кинулась у ближчий хід і...

Вона не відразу збагнула, що сталося. Було темно. Вона лежала долі. Здається, кудись провалилася. Боліло стегно, пекли коліна, мабуть, обдерті до крові. Наталочка підвелася, простягла руки перед собою й наткнулася на холодний мур. Вона вибрала не той вхід. І опинилася в колодязі.

Надворі під горою на неї чекали батьки. Чи знайдуть її, чи здогадаються, що дитина сидить у ямі. Але нагорі є власник і покупець шаблі. Хоч вони намірялися по-звірячому знищити реліквію, але навряд чи покинуть у біді безневинну дитину. Наталочка щосили закричала: агов, рятуйте! Від крику вона охрипла.

Наталочка помацала долівку. Камінців лежало чимало, деякі гладесенькі та круглі, мов обшліфовані. Знайшла монету. Наталочка сховала її в кишеню й почала нишпорити довкола. Вона назбирала камінців.

Їй хотілося пити. І їсти. Наталочка згадала, що мама не хотіла повертати у форт. Наталоччине серце стиснув жаль, що така вона невдатна й безталанна, дівчинка зайшлася гірким плачем.

Тим часом мама з татом сиділи собі, не підозрюючи, що на них насуваються тяжкі випробування. Мама почала сердитися. Замість Наталочки на кручі вигулькнув чепурний хлопчина з прилизаним чубом. Обережно спустився крутою стежкою, припадаючи на праву ногу. Він сказав, що Наталочка просила почекати, бо на горі підїхав автобус із туристами, і вона приєдналася до них. Екскурсовод покаже їм форт.

Раптом ні з того ні з сього Машка загуділа на всю долину. Тато спробував її вимкнути, але Машка не вимикалася. Татові видалося, що Машка хотіла щось сказати...

Батьки захвилювалися за дитину і дружно подерлися на кручу. Але не знайшли там ні форту, ні автобуса з туристами, ані своєї доні. Вони все ще озиралися на всі боки, коли з лісу вискочив сільський парубок на старому тріскучому мотоциклі й загальмував коло них. Він питав, чи це вони сигналили. Бо він косив недалечко і подумав, що комусь потрібна допомога. Тата сказав, що загубили дочку. У форті почали шукати Наталочку. Зодного каземату почувся знайомий плач. Добросердий парубок гайнув у село і гукнув людей рятувати дитину, примчала машина швидкої допомоги, Наталочку видобули на білий світ – живу і майже неушкоджену, якщо не брати до уваги обдертих колін. Вона з плачем припала до матері. Наталочка повикидала з кишень камінці і бляшку, яку вважала монеткою.

Коли вже сіли у машину, мама розповіла про Антипа. Наталя сказала, що він тут не міг бути. Наталочка мусила розповісти все, як є: що Антип зі своїми батьками теж шукає шаблю, що це він послав її форт... Батьки були вражені, ошелешені й сердиті. Антипові вчинки видавалися їм незбагненими. Мама зробила висновок, що круті Антипові батьки хочуть знайти шаблю скоріше, ніж Руснаки.

Наталочці ще прочитали лекцію на тему, як належить поводитись чемним дівчатам. І все ж на Козацькі Могили ще можна було встигнути. Тож Руснаки нарешті рушили в Берестечко.

Розділ 6. У якому Наталочка бачить тривожні видіння на полі Берестецької битви

Дорогу до Берестечка не треба було шукати: всі їхали туди.

Перед входом до заповідника тягнулися довжелезні ряди легковиків і туристських автобусів, що з'їхалися зі всієї України. Машку теж прилаштували в одному з рядів. Всюди снували люди в вишиванках, продавалися жовто-блакитні прапорці, значки, морозиво, патріотична література, шапки-мазепинки; гурти чоловіків сперечалися про політику; пеклися свіжі ковбаси, кипіли в олії пампушки, димували шашлики, а огрядна куховарка припрошувала скуштувати поліської юшки з в'юнами й часником.

Батьки поспішили на богослужіння. А Наталочка повільно пішла навкруг майдану, озираючись на всі боки. У зеленому вінку ясенів здіймалися дві церкви: старенька дерев'яна, в якій козаки молилися перед битвою, і велика церква-пам'ятник, змурована над останками загиблих. Ото перед нею й правили Службу Божу. Вся похоловши, Наталочка збагнула, що вона якимсь дивом бачить саме ту трагічну п'ятницю 30 червня 1651 року, третій день Берестецької битви. Туман осідав дрібними ряхтливими краплями на козацьких чубах-оселедцях, на відвологлих вусах, згори ледь проглядало сонце – розмите бліде кружальце, а попереду крився за білою заслоною польський стан, величезне 150-тисячне військо. Король Ян Казимир зібрав, кого лиш міг, стягнув до Берестечка пів Європи, аби тільки здолати Україну. Козаків стояло менше: тисяч сто, і з ними татари. Хан бачив, що легкої здобичі не буде.

Наталочка ковзнула поглядом по козацьких обличчях. Зосереджені, зухвалі, насмішкуваті. Ляхи рушили: могутньою хвилею рвонула вперед кіннота. Ревма ревли гармати, дзвеніли шаблі, іржали коні, дико скрикували звитяжці, сходячись у двобої. Орда відступала. Татари тікали! Богдан Хмельницький хотів їх зупинити.

Бем! Бем! – загули церковні дзвони. Наталочка стрепенулася: що це з нею? Не інакше як у Тараканові вона добре вдарилася в голову.

Позад неї заговорили... про шаблю! Наталочка рвучко обернулася. Двоє хлопців у пластових одностроях урвали розмову. Вони привіталися до дівчинки. Хлопці стояли, мов гетьманичі: поважні, виструнчені, акуратні – по всьому видно, що то українські лицарі.

Діти познайомилися: хлопці виявилися пластунами зі Львова, високого звали Северин ("Як Наливайка", – заздро подумала Наталочка), а його товариша – Василь. Вони так щиро зацікавилися шаблею, що дівчинка розповіла все, що знала: про дядька Богдана та знайомого привида, про свою з батьками мандрівку, навіть про те, що шаблю шукала ще одна вельми заможна родина. Хлопці не на жарт захвилювалися.

Вони знали небагато: вчора заповідником ходив якийсь чоловічина і всім розказував, буцімто знайдено козацьку шаблю, справжнісіньку, добре збережену в поліському торфї. Але де вона – про це мовчав. Василькові він видався підозрілим, чи бува чоловік не підшукував, хто заплатить за шаблю дорожче.

Хлопці збиралися шукати того чоловіка. Наталочка з Северином стали пробиратися до музею поруч з дерев'яною церквою. Там було багато людей. І всі питали... про шаблю: де вона, яка вона, скільки вона коштує, певно, ого яку суму. Екскурсоводи розводили руками. Діти вибралися надвір.

Наталочка заслухалася, коли грали бандури. І тут на неї знов наплинуло.

...Клубочились важкі сірі хмари, і козаки теж немов посіріли серед непролазної поліської мокви. В таборі гриміли, рокотали литаври: довбиші водно били в обтягнуті шкірою срібні та мідні кітли. Недалеко від Наталочки впало гарматне ядро. Козаки говорили, що ляхи притягли гармати аж зі Львова. Один смаглявий козак був той самий звияжець, що снівся їй усю ніч: юний, гінкий, з темними сміливими очима. Козаки говорили, що один з них продався ляхам – Щур.

Козаки були обложені вже десятий день... Хмеля нема... Пляшівка розлилася ... Затоплює табір...

Та приїхав на поміч Богун – красень-полковник. Загін помчав до Пляшівки захищати переправу, що мала ось-ось початися. Козаки кинулися один поперед іншого. Старий козак кричав "Стій!". Наталочка й собі закричала...

Перед нею стояв Северин. Поруч зібралися вже й пластуни. Северин усім розказав, що Руснаки приїхали з Києва рятувати шаблю. Пластуни мали їм допомогти. Діти сипнули на всі боки шукати чоловіка, який розказував про шаблю. Северинові й Наталочці залишився острів Журавлиха з майданом і церквами, де терлася маса народу. Вони переходили від гурту до гурту, пильно придивляючись до облич. Вірніше, придивлявся Северин, який учора бачив оповідача. А Наталочку знов обсіла тривога. Якщо людині привиджаються різні події, то з нею явно не все гаразд. Вона запитала Северина, чи нормально виглядає. Він сказав, що класно, що вона смілива і... гарна. Тепер зникла Наталочка, аж зарум'янилося личко.

Дівчинка призналася, що їй почали привиджатися різні картини. Битва, обложені козаки, паніка при переправі...

Хлопець сказав не хвилюватися, бо тут таке місце.

Він розповів місцеву легенду: обложені козаки не загинули, а вскочили в церкву і разом з нею провалилися під землю. Кажуть, у великодню ніч чути, як у них під землею дзвонять дзвони.

Стислий переказ по розділам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Розділ 7. У якому з Антипом стається дивовижне перетворення

Діти обійшли майдан, тоді Северин вирішив заглянути ще й у підземний хід, що з'єднував церкви і вів кудись за пагорб. Наталочка воліла лишитися надворі – досить з неї підземель, принаймні на сьогодні. Вона прилаштувалася під старою церквою, заплющила очі... Хотіла ще бодай на мить побачити битву.

...Їх стояло три сотні на пагорбі, що, мов острів, височів серед болота. У старого козака чуб розметався, сорочка розхристалася, очі палали, а шабля в руці мигтіла, як блискавка. Поляки насідали, козаки відбивалися, не відступаючи ні на крок. Та й не мали куди відступати. Мабуть, бій тривав давно, козаки поморилися, декотрі були поранені, проте в очах світилося все те ж тверде завзяття. Наталочка помітила, що за боєм невідривно стежив якийсь вельможний чоловік у коштовних латах, то був король

Ян Казимир. Він запропонував козакам здатися. Але старий козак сказав: "Вибачай, королю, але нам не потрібна твоя ласка. Лицарська смерть козакові дорожча".

На долоні чорнявого козака серед дрібних монет блиснув срібний перстеник, козак на хвилю його затримав, певно, згадав ту русяву, карооку, для якої придбав його, проте зсунув суворіше брови, і перстень плюснув у воду.

Старий січовик просив молодого прорватися до Богуна і передати корогву, яку в паніці збили на переправі через річку. Отже, старий підняв і заховав її. Молодий козак сховав малиновий шовк.

Бій на острові довершувався. Козаків ставало все менше. Один за одним падали вбиті. Аж ось лишився єдиний січовик. Невже битиметься сам? Один проти цілого війська? Він озирнувся, метнувся до берега й ускочив у човен, прихований в очереті. Не сідаючи, відштовхнувся, випливав серед плеса; гордо взявшись у боки, окинув оком ворогів, мовляв, наступайте, чого ви баритесь. Король знову щось сказав своєму наближеному, той квапливо передав наказ. Поляки, брѣохаючись у баговинні, оточили озерце, серед якого плавав козак, та не могли здолати героя. Він сік їх, як капусту, він сміявся їм в очі, рани йому не шкодили, кулі його не брали. Троє насідало на нього спереду, якийсь мазур закрався ззаду, націлювався в плечі списом...

Наталочка затулила очі. Почула, як радісно загелґотали поляки...

Дівчинка збагнула: козаків перемогли, але не покорили!

...Знову гомонів святковий майдан. Пластуни верталися ні з чим. Учорашній чоловік зник, мов крізь землю провалився. Радилися, що робити і не помічали хлопця, що прислухався до їхньої розмови, а далі гучно розреготався. Наталочка впізнала Антипа. Василько сказав: "Чортик Антипко". Вітер дмухнув на Антипове прилизане волосся, і з-під нього показалися два округлі, як у молодого бичка, ріжечки. Він сказав Наталочці, що його старі прочули, що привид хоче врятувати якусь реліквію, але довго не могли вивідати нічого конкретного. Вирішили навмання поїхати в Берестечко і по дорозі про все дізналися у Наталочки. "Падлюка!" – скрикнула дівчинка. Антип сказав, що знайшов власника шаблі і дав йому адресу покупця. Так що шабелька поїде за кордон. Чортик хотів дещо підказати: шаблю продаватимуть завтра ввечері далеченько звідси, якщо Наталочка не врятує шаблю, муситиме брехати кожного дня. Дівчинка погодилася, навіть вколола пальця і скріпила угоду кров'ю. Антипко сказав загадку: не горіх, а тверде; не панни, а в узорах жупани; стрілець їх сватав, та й голову склав, і щез.

Северин сердився, що дівчинка погодилася. Василько розмірковував над загадкою, можливо йдеться про Олеський замок.

Дівчинка мусила бігти до батьків.

Розділ 8. У якому відбувається шалена гонитва і ще шаленіший бенкет

Батьки впливли із святкового тлуму, обоє на рідкість задоволені життям. Тато донесхочу наговорився про автомобілі, уряд, зовнішню політику і знову про автомобілі. А мама находилася, наспівалася, в одній пані побачила неслуханно гарну вишиванку й домовилася, що та вишле їй узір поштою, в іншій записала слова стародавньої пісні про

облогу Почаєва.

Наталочка розповіла все, що сталося, обійшовши мовчанкою лише свою скріплену кров'ю угоду. Руснаки сіли у машину і швидко поїхали. Раптом з Машкою порівнявся чорний джип із затемненими вікнами і зі свистом вирвався вперед. Наталя скрикнула, щоб тато доганяв їх.

Джип віддалявся. Наталочка просила машину їхати швидше. І враз вона помітила, що їхнє авто мчало швидше і швидше. У Машку мовби вселився реактивний двигун! Постовий міліціонер з дива отетерів. Мимо нього проскочив джип, який наздоганяла вітчизняна тарадайка. "Що то значить наш товаровиробник, – прошепотів міліціонер. – Віднині куплятиму тільки все українське!". Він навіть забув оштрафувати водіїв за перевищення швидкості і ще довго стояв з відкритим ротом, дивлячись їм услід.

Джип пригальмував, пропустив Машку вперед, а тоді, набавивши швидкість, почав притискати її до краю дороги. Машка зіхала на обочину. А Джип звернув до села Бовдури. Наталочці відлягло від серця. Мабуть, у ньому сидів не Антипко, просто не в міру запальний водій, житель названого населеного пункту.

Проминули гарне містечко Броди, тоді села, які чомусь називалися Гаї. Тато побачив дорожній показчик до Олеського і повернув на ліво. Мамі було дивно, бо на карті поворот не був зазначений. Коли машина проїхала, показчик повалився додола, а з трави встав Антипко й радо потер руки.

Машина приїхала до елегантного замку-палацу. Тато сказав, що це не Олесько. Чоловіка, що гнав з пасовища корову, сказав, що це Підгірці. Вони звернули з траси наліво, а до Олеська було прямо.

Нічого не лишалося, як ставати на ночівлю. Наталочка протестувала, але тато з мамою мали серйозні аргументи. Вони вибрали місце під старезними липами, повечеряли рештками ще київських пирогів та й повлягалися.

Знадвору вчувалася дивна старовинна музика, ніби в замку грав клавесин. Наталочка підвелася. Стояла вже пізня година; тато з мамою солодко посапували. Дівчинка вийшла. Вікна замку світилися. Що в ньому діялося пізно серед ночі?

В'їзна брама замку, звечора наглухо замкнута, тепер стояла відчинена навстіж. До неї під'їхала карета з вороними кіньми, проторохтіла кам'яним містком і пірнула у вузький проїзд. Наталочка думала, що там кінозйомки.

Проминувши браму, опинилася у лункому дворі. Карета стояла перед сходами палацу; до неї підскочило двоє парубків у фраках, один відчинив дверцята, другий подав руку гарній панянці в чорному платті й діамантовому віночку. Ніжкою в блискучому черевичку вона ступила на сходи й побігла ними, поволочивши довгий шлейф. Наталочці здалося, що на шлейфі сиділа жаба, але що не привидиться поночі? Під'їхала ще одна карета, і парубки, не глянувши на дівчинку, заспішили туди. Тож вона, рада, що не спиняють, тихенько піднялася слідом за панянкою й увійшла до розкішної зали.

Залу заливало примарне синювате світло; сотні вогників, схожих на нічні світляки, мерехтіли в люстрах. З усього було видно, що тут зібралося добірне товариство: пані у

вечірніх сукнях аж ряхтіли коштовними прикрасами, пани в оксамитових жупанах начіпляли на себе важкі золоті медальйони й численні перстені. Пани називалися Обжорський, Жебрацький, Забіяцький! Почалися скажені танці. Пан Обжорський хвищав ногами, пан Жебрацький виписував кренделі, а пан Забіяцький бігав навкарачки і радісно кувікав.

Тут Наталочка помітила, що інше панство теж мало дивні прикраси.

В тої на шиї теліпався золотий скелетик, в іншій голову обвивав вуж, в того на зап'ясті зблискував череп, а замість ґудзиків біліли кістки.

Наталочці стало моторошно, і вона збиралася втекти. Її перепинив офіціант, припрошуючи випити вина. Вона взяла чарку з крішоном і пригубила її. Виявилось, що на бенкеті були чорти, відьми й відьмаки. Виступив козак Щур, який зрадив козаків. Він сказав, що став щурем.

Подали величезний торт для панів. Тож Наталочка вельми втішилася, коли їй подали чималий шмат полунично-вершкового дива.

Раптом вона помітила, що хлопчина в чорному фракку щось шепотів на вухо панові Обжорському, показуючи на неї рукою. Наталочка похолола: то був Антипко. Похапцем загорнувши торт у серветку, вона всунула його в кишеню й стала пробиратися до виходу. Але – надто пізно! Пан Обжорський постукав перснем по келиху, вимагаючи тиші.

Він сказав, що сьогодні до них прокралася дівчинка, яка хоче врятувати козацьку шаблю. Що з нею зробити? Почулися викрики: "Вхопити її! Задушити! Розірвати!".

Наталочка метнулася до дверей, але їй заступили дорогу, рвонула до інших, мало не збивши з ніг офіціанта; з його таці посипалися чарки, і відьмаки завили, обминаючи осколки. Ця мить врятувала її; вона промчала сусідньою залю, тоді ще одною, заставленою череватими китайськими божками, вискочила в якісь двері й замалим не скотилася донизу крутими гвинтовими сходами.

Хтось кинувся їй навперейми, але вона ухилилася, хтось ухопив за плече, але вона вирвалася, притьмом, наче з полум'я, вихопилася з палацу, пронеслася через двір й опинилася перед замком. Тут зміркувала, що до намету бігти не можна, щоб бодай тато з мамою вцілили, і гайнула в темряву навмання.

Тільки що це? Обабіч двома рядами стояли жахливі примари, простягаючи до неї покручені руки. А позаду гупотіли, доганяючи, відьмаки, хтось уже ловив її за кофтину...

Наталочка спіткнулася і, падаючи стрімголов додолу, щосили закричала. І враз щось сталося. Гуділа Машка! За кермом нікого не було. Машка їхала сама собою! Відьомське кодро сахалося яскравого світла, прожогом тікало в темряву.

З намету вилізли сонні мама й тато. Тато побачив, що Машка покотилася, хоч ставив на ручне гальмо.

Він сів за кермо і підігнав автомобіль назад до намету.

Після всього пережитого Наталочці страшенно захотілося їсти. Вона сягнула рукою в кишеню, вийняла торт... Ой леле! Замість полунично-вершкового дива вона тримала

шмат свіжого коров'ячого гнояка, загорнутий у лопух.

*Стислий переказ по розділам, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу.*

Розділ 9. У якому Олеський замок перетворюється на пасту

Зранку Наталочка почувалася препогано. Вона не виспалася, її нудило. Дівчинка думала, що це через крішон на нічному бенкеті.

Мама побачила плями від коров'ячого гнояка і сварила дочку.

Замок стояв тихий і безлюдний, із зачиненою брамою, на якій видніла табличка з надписом, що іде ремонт.

Наталочка заходила коло Машки: витерла пиліюку з приладної дошки, витрусила килимки з-під ніг, до сліпучого блиску начистила лобове скло. Дівчинка була вдячна за нічну допомогу.

Та найгірше було те, що бідна Машка вночі проколола й другу шину. Тато подався шукати вулканізацію. Поки він її шукав та ремонтував колеса, мама назбирала в лісі хмизу, розпалила вогнище і зготувала сніданок.

Нарешті вони зібралися. Наталочка востаннє оглянулася на палац. Машка вискочила на трасу і приїхала до сліпучо-білого Олеського замку.

Руснаки приїхали рано: замок ще не відчинили. Біля входу юрмилося чимало туристів, і автобуси ще прибували. Тато подзвонив до пана Євгена, і той розповів, що привид більше не шаленів, але був засмучений.

Нарешті увійшли до замку. Знову, як і в Дубні, Руснаки ретельно розпитали музейних працівників про шаблю, але усі розводили руками.

На додачу до всього стало ясно, що загадка не про Олесько. Воно, без сумніву, було твердим горішком. Але далі горішка розгадка не просувалася.

Уперше в житті Наталочка опинилася в королівських покоях. Але її млоїло від згадки про Антипа, про свою угоду з ним.

На виході Руснаків перепинив охоронець, бо в музеї зник натюрморт. Музейна бабулька говорила, що це Наталочка вкрала картину.

Тільки цього бракувало – щоб їх заарештували! Наталочка замішалася між екскурсантів. Найкраще вийти разом з ними. Ця екскурсія ніколи не закінчиться, у туристів тисяча питань, особливо у двох довготелесих студентів. Хоча іншим разом Наталочка й сама слухала б олеські історії, розвісивши вуха.

Нарешті туристи вивалили в двір. Наталочка бочком посунулась до виходу, та ба: в брамі стояв охоронець. Вона позадувала в "свою" групу. Туристів повели в підземелля. Обдивилися скарбницю, криницю, тріщини від землетрусу в грубелезних мурах. Далі туристи оглянули замкову кухню і стали прощатися з екскурсоводом. Наталочка визирнула на браму: охоронець стояв там само. Вийти було неможливо. Вона тихенько вернулася і лишилася в кухні сама.

Серед кухні стояв стіл з дерев'яними лавами, за ним громіздкий чорний сервант з багатьма дверцятами, де Наталочка вирішила сховатися. Вона смикнула за крайні

дверцята, і раптом разом з дверцятами відхилилася одна зі стійок серванта, відкривши хід у сусідню – у потайну! – кімнату.

Потайна кімната виявилася дещо дивною. Наталочка навіть сказала б, що то звичайний кабінет. В ньому були ще одні двері – замкнені, посередині стояв стіл і телефон. Дівчинка набрала номер Северина і розповіла. Що їх арештували. До кабінету зайшов директор музею. Він сказав, що картина знайшлася і Наталочку шукають.

У музейної доглядачки Наталочка довідалася, що тут був Антип. Саме тоді пропав натюрморт.

Наталочка багатозначно презирнулася з батьками. Усе ясно. Цю пастку їм підлаштував Антип.

Руснаки зайшли в ресторан, і смачний обід дещо підняв їм настрій.

Мама з татом намагалися розгадати загадку Антипка. Раптом Наталочка вирішила: "Їдьмо в Кам'янець!".

Розділ 10. У якому з Машкою стаються небезпечні дорожньо-транспортні пригоди

Машка летіла, як ластівка, лиш колеса шелестіли по асфальту. За Зборовом почався дощ. За Тернополем прояснилося. Теплий асфальт запарував, а прямісінько над дорогою стала веселка. У Микулинцях незрівнянно запахло свіжим хлібом. Довелось спинитися та купити гарячий калач. Наталочка відразу й захрумкотіла крайцем.

За Теребовлею обігнали знайому вантажівку, яка тепер везла бугая. Все було майже так само, як тоді, коли Руснаки безжурно рушили в мандрівку. Так само Наталочка перелічувала річки: Золочівку, Стрипу, Серет і маленьку Гнізну, зовсім недалеко текла річка Золота Липа.

Скоріше б дістатися до Кам'янця та врятувати шаблю.

На узбіччі стояли два авта, біля них мордвороти в чорних масках і... Антипко. Впоперек дороги лежала чимала колода. "Дорожній рекет!" — вигукнув тато. Та раптом виїхала знайома вантажівка. Водій показував татові, щоб уступив дорогу. Тато збочив, пригальмовуючи, і вантажівка пронеслася вперед. Це справді було кіно! Вона пішла зустрічною смугою, вірніше, самим краєм її, де попри колоду лишилося трішечки не перегороженого асфальту, проте не вписалася, могутні колеса зачепили колоду, і тоді... Бугай ревнув, щось торохнуло, щось сяйнуло, мов сліпучий фонтан. То колода, описавши півколо, другим кінцем вгатила автомобіль мордворотів простісінько в лобове скло, сипнувши осколками!

Дорога лежала вільна. Тато щосили натис на газ. З другого авта вискочили чоловік у чорному костюмі й екстравагантна дама з пекельно-червоним волоссям – то були старий чорт і чортова, себто Антипкова, мати. Обоє несамовито лементували. Машка зі свистом промчала мимо них. Вантажівку вони догнали за кількома поворотами. Її водій сказав пильнувати, щоб бандюги не догнали Руснаків на безлюдді.

Раптом озаду вигулькнув знайомий чорний джип. Що то була за погоня! Машка мчала, аж захлинався мотор. Проте чорний джип невблаганно наближався ... Поворот, ще поворот – Машка ледве вписалася, залетівши далеко на зустрічну смугу – і знов

поворот – лет, зблиск, тріск... Наталочка обережно розплющила очі. Всі були цілі: тато, мама і, здається, Машка теж. Вона ніжно похитувалася: хить-хить. Мов колиска. Лишенько – Руснаки сиділи... в кроні розлогого дерева.

Батьки розгублено оглядалися. Злізати було ніяк. Краще було навіть не соватися, бо Машка загрозливо перехилилася. А зверху, з дороги, з якої вони злетіли, на Руснаків зазирає Антипко зі своїми чортячими батьками і глузливо кривлявся. Нарешті їхні мармизи зникли, нагорі захурчав мотор – вони поїхали геть.

А Руснакам тільки й лишилося, що чекати, поки прибудуть рятувальники.

Тато з мамою почали співати "Стоїть гора високая".

Наталочка взяла дзеркало і почала пускати сонячні зайчики, так їх могли побачити. Нарешті з'явилися рятувальники!

Спочатку з верби зняли Наталочку. Потім маму. Потім тата. Вкінці заходилися знімати Машку.

Молоденький міліціонер був вражений днем: одне авто розстрожила колода, інше залетіло на вербу. Добре, що подумалися подавати світлові сигнали. Міліціонер ще розповів, що одні примурки роздрочили бугая, і той ущент розбив їхній джип "Черокі". Дама з джипа лютувала, аж пінилась.

Наталочка мало не застрибала з утіхи: без сумніву, бугай розбив Антипкове авто! Видно, його батьки, загнавши Руснаків на вербу, таки відшукали гречного водія, ну й заробили!

Тим часом стріла підйомного крана обережненько поставила Машку на дорогу. Автомобіль, на диво, був справнісінький, якщо не зважати на вм'ятини, ото ж тато трохи розпогодився.

Потихеньку Руснаки рушили. Вони наближались до Кам'янця.

Розділ 11. У якому мандрівників підстерігають суцільні несподіванки

У Кам'янець-Подільський Руснаки запізнилися. В музеї закінчився робочий день. Повештавшись перед зачиненою брамою, вони зайшли повечеряти в ресторанчик коло Турецького мосту. Наталочці ані їлося, ані пилося, її охопив такий гіркущий, безпросвітний розпач, що й на світ не хотілося дивитися.

Ще лишалося хистке, як павутинка, сподівання, що власник шаблі скоро з'явиться, що зустріч таки в Кам'янці. Може, перед фортецею? На Турецькому мості, про який торочив Антип?

Мама не підозрювала, що від завтра її люба донечка мусить стати брехухою.

За одним столиком чоловіки співали пісню "Ой, на горі та женці жнуть". І тато раптом догадався, що треба було їхати в Хотин. Вони забулися про Хотин, Хотинську фортецю, а саме там колись розігралася велетенська битва, в якій смертельно поранили Петра Сагайдачного, славетного гетьмана, знаменитого стрільця з лука-сагайдака, тобто там був і горіх, і стрілець, ну і так далі.

За мить Руснаки сиділи в автомобілі. Привид підказував, їхати в Хотин! Машка неслася з шаленою швидкістю. На щастя, на трасі не було міліції, інакше тата не минув би ще один штраф. Вони промчали містечком і спинилися, скреготнувши гальмами, на

високій горі. На тлі сутінкового неба височів суворий бронзовий гетьман. Фортеця стояла не на горі, а нижче, на пагорбі над водою. Напрочуд ошатна, струнка фортеця: вежі, мов панни в дахах-капелюшках, між ними високі акуратні зубчасті мури.

Хоча вже посутеніло, але не настільки, щоб Руснаки не розгледіли узорів, викладених червоною цеглою на світлих стінах: "В узорах жупани!".

Все було точнісінько як у загадці. Все співпадало: і загадка, і привидова підказка. Цим разом вони не помилилися.

Фортеця німувала. Ніде не видніло ні душі. Руснаки поблукали горбами навколо фортеці, понипали скрізь, де можна було понипати.

І враз: з вулиці, що вела сюди з містечка, засяли два снопи світла, і до бронзового Сагайдачного підкотив автомобіль. Слідом за ним зачмихала і теж спинилася якась стара тарадайка. З першого авто вибрався дебелий парубійко. У світлі ліхтар було добре видно його накачані м'язи й коротко стрижену потилицю. З тарадайки виліз щуплий, невеличкого зросту чоловічина. В руці він тримав щось довгасте. "Власник шаблі", – здогадалася Наталочка. Обидва потисли один одному руки.

Поки Руснаки підходили до чоловіків, з міста вискочило таксі, і з нього витрусилися старий чорт, чортиця й Антипко, що кульгав дужче, ніж звичайно.

Досі Руснаки не переймалися, як їм одержати шаблю. Головне було її знайти. Грошей на шаблю в них не вистачить, хоч батьки й зібрали все, що відклали на літню відпустку, але ж воно дріб'язок.

Першим за справу взявся тато. Він почав здалеку, насамперед нагадав миршавому, що знайдена реліквія належить державі, що при передачі її в музей той дістане значну винагороду, а за знищення чи вивіз за кордон доведеться відповідати по закону.

Миршавий говорив, що ніхто доказів не має, що він знайшов шаблю. Татова спроба закінчилася провалом. Антипкова мармиза розпливалася від задоволення.

Тоді в атаку пішла мама. Вона говорила від імені Союзу українок, Сестринства святої княгині Ольги й Товариства української мови "Просвіта", в яких була членкинею. Вона промовляла тихо й задушевно, а далі все палкіше, все завзятіше. Про честь і звитягу, про духовність і славу, про історичну пам'ять, врешті про старовину, про те диво, що було, минуло... Її промова мала успіх.

Миршавий згадав, що мріяв зіграти Назара Стодолю.

У Наталочки виникла підозра, що чорти з'явилися тут неспроста, що вони, хоч і мовчать, але дивним чином впливають на миршавого й дебелого, тому ті такі непоступливі. Але вона не встигла над цим поміркувати.

Раптом перед Руснаками заколихалася напівпрозора біла постать. То з'явився привид-патріот. Він, як завжди, загарячував, скрутив дулю миршавому, а другу дебелому, вхопився за голову і глухо застогнав.

Наталочка налякала двох чоловіків, що привид не даватиме їм спокою. Дебелий парубійко умлівав з переляку і певно дременував би геть, якби його не спиняла чортиця.

Миршавий також трішки розгубився, але старий чорт шепнув йому щось підбадьорливе, і він оговтався.

Антипко торжествував. Наталочка похнюпилася. Красномовство Русаків вичерпалось, і не було звідки чекати допомоги. Проте вона несподівано надійшла. Вірніше, над'їхала: з міста враз вигулькнув автобус, і з нього висипали... львівські пластуни!

Пластуни мали для миршавого привабливу пропозицію. Однак, спершу хотіли переконатися, що шабля справжня.

В сутінках сяйнула гартована сталь. Це була справжня козацька шабля, схожа на місяць-молодик. У волинському торфі вона напрочуд добре збереглася. Руків'я мала просте, без золота й діамантів, і було не схоже, щоб миршавий їх повиколупував. Усі дивилися на шаблю, як заворожені. Тільки з Антипком коїлося щось незрозуміле: він пересмикував плечима, чухав ріжки, переступав з ноги на ногу, наче йому нестримно закортіло в туалет. Він не міг біля неї встояти і з поросячим виском стрімголов чкурнув додолу з хотинської гори. Чорт і чортиця теж пішли.

Пластуни запропонували миршавому написати про його добродійний вчинок у "Високому Замку", "Галичині", "Літературній Україні" та ще з десяткові газет, а також повідомлять про нього по радіо. Це неабияка моральна винагорода, не кажучи про те, що, врешті-решт, шановний пан одержить і належні йому гроші.

Наталочка слухала й раділа. Северин чудово все придумав!

А якщо не погодиться, усі газети напишуть про його аморальний вчинок, який призвів до знищення славетної козацької реліквії задля власної вигоди.

Дебелий мовчки стояв осторонь. Він повільно й важко міркував. Відколи втекли чорти, він пригадав собі, що перед битвою козаки освятили зброю. І хоч він не був побожний, проте не мав певності, що Бога справді нема, а тому про всяк випадок трошки Його боявся.

Дебелий сказав, що все одно купує шаблю.

Тут сталося щось цілком неймовірне. Над фортецею заколихалися білі постаті. То були привиди, і їх ставало все більше. Попереду виступав знайомий Наталоччин привид. Це були козаки, полегли в Хотинській битві. Миршавий подав шаблю Наталоччиній матері.

Мама взяла її обережно й урочисто. Тато по-лицарськи став на коліно й поцілував холодну сталь. Враз навколо його голови спалахнуло сліпуче світло. Ні, то не був німб – його осяв фарами, під'їжджаючи, маршрутний автобус "Київ-Чернівці". Його двері розчинилися, і в них з'явився пан Богдан власною персоною. За ним з автобуса висипали численні пасажери, бо не щодень випадає подивитися, як рятують історичну реліквію.

Знайомий привид замахав руками, закивав головою, радісно обняв пана Богдана, тата, далі вклонився мамі, Наталочці, пластунам і пішов обнімати всіх підряд; інші привиди теж уклонилися й вочевидь раділи.

Наталочка тихенько підійшла до Машки й погладила капот.

Северин подарував дівчинці відзнаку пластунських вмілостей. Він приколов їй на рукав пластунську нашивку. Дівчинка зарум'янилася від задоволення.

Епілог

У київській опері відкривався сезон – виставою "Запорожець за Дунаєм". Наталочка сиділа в кріслі, поряд були мама, тато й дядько Богдан, а весь ряд справа займали львівські пластуни. З директорської ложі часом визирало щось білувате: то був знайомий привид. Щоб не привертати уваги глядачів, він чемно ховався за шторкою. Тільки Машки бракувало для повної компанії, але й вона дістала винагороду: її заново пофарбували, у червоний колір. На сцені було щось схоже на Хотин.

З хати вийшла дівчина Оксана й заспівала про те, як вона чекає коханого козака Андрія. Аж ось і він вилетів з-за куліс, чорновусий, чорнобривий і палкий, мов іскра. Він заспівав, заквапив Оксану вертатися з Туреччини за Дунай, додому. Раптом на сцену вискочили турки, що шукали козака-перебіжчика з України. Андрій вихопив шаблю – вона сяйнула, мов вогонь! Справжня козацька шабля!

Артистам, що грали турків, цим разом повелося нелегко. Андрій був як вихор; він відбивався на всі боки; козацька шабля спадала на них, наче блискавка. Глядачі гаряче аплодували. Вистава йшла прекрасно! Коли співак вийшов на поклін на авансцену, шабля в його правиці сяла, як сонце.

Стислий переказ по розділам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.